

lariserande bok för en politisk-historiskt intresserad allmänhet. Att bedöma hans tolkningar är svårt för den som inte är väl bevandrad i forskningen och bekant med ett stort persongalleri, särskilt som han är njugg med explicita ställningstaganden. Det är en tung text att ta sig igenom.

Det förefaller som om Frydenlund i stort delar Hemstads syn att inre och yttre faktorer samspelade. Utan storpolitiken hade Christian Frederik inte fått chansen att gripa makten, men i nästa vända hade Eidsvollsförfattningen och den inre självständigheten heller inte kommit om inte en lång rad norrmän hade agerat målmedvetet och utnyttjat tillfället. Av Christian Frederiks i grunden dynastiska kupp blev det ett för tiden avancerat konstitutionellt styre. Liksom Hemstad betonar Frydenlund oenigheten inom Norge och dragkampen mellan självständighetsivrarna och dem som såg unionen som den realistiska vägen. Här ligger det som i det korta slutkapitlet utkristalliserar sig som bokens tes: Oenigheten kunde hanteras; händelserna 1814 skapade en ny politisk kultur i Norge, präglad av öppen diskussion, pragmatism och ett civiliserat samarbetsklimat. Det låter sig hävdas men jag hade gärna sett en diskussion av vad i de politiska debatterna som var nytt och pekade framåt och vad som var traditionella föreställningar i det förmoderna Europa – och hur dessa blandades.

Den största nyheten med dessa båda böcker torde vara just att de behandlar framväxten av en resonerande politisk offentlighet. 1814 blir mindre fråga om de spektakulära händelserna, som ju är väl utredda i tidigare forskning, utan mer om en politisk-kulturell grund för Norges vidare utveckling. Här finns en viss diskrepans; där Hemstad betonar propagandaaspekten och den politiska styrningen av informationen trycker Frydenlund på att det dock kom fram så olika åsikter och att de kunde stötas och blötas. En anledning kan vara att Frydenlund lägger mest vikt vid eliten och de politiska arenorna, medan Hemstad ser mer på vad som kommunicerades till stora delar av befolkningen. Båda visar dock på hur den politiska kulturen i övergångsfasen från envælde till konstitutionalism vore värd vidare studier.

Lunds universitet

HARALD GUSTAFSSON

Karin Gustavsson, *Expeditioner i det förflutna: Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början* (Stockholm: Nordiska museet 2014). 239 s.

Det här är en av de mest intressanta avhandlingar jag har läst på länge. Ämnet – 1910- och 1920-talens kulturhistoriska undersökningar av den svenska

byggnadskulturen – har berörts i många verk tidigare eftersom det är med dessa som ämnet etnologi grundläggs. Men Karin Gustavsson visar att det går att utvinna ny kunskap genom dels en om- och närläsning av det digra dokumentationsmaterialet, dels nya teoretiska ingångar, där hon förenar två forskningsfält; samspelet mellan tingen och människan respektive hur vetenskap utvecklas i detta samspel. Boken är en bladvändare, faktiskt.

Det övergripande syftet är ”att med exempel hämtade från bebyggelse-dokumentationernas fältarbetspraktik undersöka hur vetenskaplig kunskap produceras” med särskilt fokus på hur det gick till rent praktiskt under fältarbetena.

Tre frågor ställs inledningsvis: Vilken betydelse hade tillgången till teknik och redskap i forskningsprocessen? Vilken betydelse hade olika kommunikationsslag som cykel och bil för det vetenskapliga resultatet? Och vad styrde var fältarbetena genomfördes och hur utfördes de: var det enbart vetenskapliga frågeställningar som styrde, eller fanns det andra faktorer?

De teoretiska förebilderna finns dels inom området vetenskapsproduktion med biologer och sociologer som Fleck, Urry och Latour, som i sina verk lyft fram betydelsen av erfarenhet, blick och hur fakta produceras i praktiken inom olika vetenskapsfält, dels inom det egna ämnet med dess diskussioner om materialitet, med namn som Naguib, Rogan, Damsholt och Simonsen. Gustavsson förenar de båda traditionerna väl, och begrepp och analyser genomsyrar sedan undersökningskapiteln. Härtill finns ett rikt bildmaterial från 1910- och 1920-talens expeditioner som stödjer resonemang och slutsatser, vid sidan av att de gör boken njutbar för ögat.

Mest tankeväckande är kapiteln 4 till 6 om hur vetenskapen utvecklades genom övergången till snabbare och bekvämare transportmedel, förbättrad dokumentationsteknik – främst kameran – och uppmätningsteknikens möjligheter och begränsningar. Med tåg och bil kunde man färdas snabbt genom landskapet och nå avlägsna orter inom en rimlig tid, vilket vidgade undersökningsområdet väsentligt. Att färdas per cykel på ofta usla vägar var arbetskrävande och tidsödande, men ledde till att man kunde göra täta och noggranna observationer av byggnader och landskap längs med vägen. De tidiga kamerorna var tunga, svårhanterliga och dyra att fotografera med, vilket ledde till att motiven valdes med omsorg, medan de senare expeditionerna hade tillgång till småkameror med rullfilm som gav bilder av sämre kvalitet, men kunde användas mer fritt och skyndade på tempot i dokumentationen. Sammantaget ger dessa kapitel en mycket god förståelse för hur vetenskapen växte fram och förändrades under mellankrigstiden.

Men nog finns det ett och annat att anmärka på. Mest iögonenfallande är kanske att den tredje frågan, den om vad som styrde insamlingarna geografiskt och hur urvalet skedde, i mitt tycke inte besvaras fullt ut.

Visserligen finns här utmärkta resonemang om tidens kontext, att deltagarna hade likartad bakgrund – de var alla män, läroverksutbildade och universitetsstuderande och försedda med rätt blick – och att de i sina brandkårsuttryckningar i första hand sökte det som uppfattades som åldrigt och autentiskt. Men här vill jag veta mer. Mängden dokumentationsmaterial varierar från landskap till landskap, med Dalarna (egentligen vissa delar av Dalarna) som det mest väldokumenterade området, och med Gästrikland och Närke som de minst undersökta. Vad beror det på? Rimligtvis inte beroende på att byggnadskulturen i Gästrikland och Närke var mindre autentisk än i Uppland eller Södermanland. Hur skedde urvalet egentligen? Trots järnvägsnätets förträfflighet kan man ju omöjligen hunnit med alla delar av ett landskap utan tvingats till att prioritera vissa delar. Kan man till exempel se att områden nära järnvägsorter genomsöktes mer ihärdigt?

Och i vilken mån påverkades urvalet av expeditonsmedlemmarnas geografiska och sociala härkomst? Gustavsson menar att deltagarna främst kom från Uppsala och Stockholm, men det beror väl i första hand på att de studerade där. I Uppland fanns Nils Ålenius som inventerade, skrev artiklar och räddade gårdar till eftervärden. Han hade en fil. kand. från Uppsala universitet, men han var framför allt född i landskapet, i Tierp, och bar på en rik förkunskap. Huvuddelen av hans författarskap ägnades just åt norra Upplands materiella kultur. Sigurd Erixon var född östgöte och inledde sina inventeringar i just Östergötland.

En undersökning av härkomsten i *Vem är det?* och Wikipedia för ett 20-tal av de expeditonsdeltagare som omnämns i avhandlingen visar på en kraftig överrepresentation från landsbygden eller mindre orter i Skåne, Dalarna och Norrlandslandskapen, och de flesta verkar ha kommit från medelklassen. Med andra ord tjänstemannasöner med förkunskap om agrara förhållanden. I Skåneexpeditionerna deltog till exempel skåningarna Sigfrid Svensson, Mårten Sjöbeck, Albert Eskeröd och Gotthard Gustafsson, med hjälp av bland andra Carl Wilhelm von Sydow och Åke Campbell från Småland. Var de valda att ingå för att Skåne skulle inventeras, eller sökte de sig till Skåneexpeditionen för att de kom från södra Sverige? Jag hoppas att Gustavsson inte har tröttnat på ämnet utan kan tänka sig att skriva några artiklar i ämnet. Jag är övertygad om att de kommer att bli lika intressanta och välskrivna som avhandlingen.

Uppsala universitet

GÖRAN ULVÄNG